

Naar de essentie gaan

Interview met Mia Casteleyn, zen-non, kunstenaar en dojooverantwoordelijke van Antwerpen

Hoe ben je bij de zen geraakt?

Ik heb de zen dankzij mijn tekenen ontdekt. De zen is dus echt in mijn leven gekomen via die weg, zonder dat ik het wilde, onvoelbaar en natuurlijk. Tijdens één van mijn tentoonstellingen hoorde ik een lerares haar leerlingen met grote, enthousiaste gebaren uitleggen dat mijn werk getuigde van de zengeest: het volle en de leegte, en dergelijke. Ik was geïntrigeerd en begon met die vrouw te spreken, die me een beetje excentriek leek. Ze vertelt met dat ze in Parijs beoefent en zegt dat ze in mijn werk echt herkent wat ze in haar beoefening ervaren heeft. Maar ik blijf sceptisch en vergeet het voorval onmiddellijk. Pas later krijgt die ontmoeting een echo in een andere ontmoeting met een vriend, die me uitnodigt om mee te gaan naar een sesshin in Mozet. Ik zeg snel ja, en op die sesshin voel

ik dat wat daar gebeurt mijn leven overhoop zal gooien. Het was alsof ik een vertrouwde geur rook, alsof ik de zin van mijn bestaan herkende. Ik voelde dat als ik op deze weg zou blijven, dat vertrouwde me nooit meer zou verlaten. En dat is gebeurd.

Kun je een verband zien tussen je werk als kunstenaar en zazen?

Het eerste dat daarbij in me opkomt is de subtiele mengeling van vrijheid en beperking, willen en loslaten. Als ik als kunstenaar mijn werk wil verspreiden, het wil laten gekend zijn, het wil delen met de anderen, dan moet ik tentoonstellen. Een tentoonstelling houdt beperkingen in: je moet je schikken naar een agenda, werk van een zekere kwaliteit leveren, een deadline eerbiedigen, enzovoort. Het gevaar dreigt van in een soort gewoonte terecht te komen, een gangbare en 'verplichte' manier van werken, zoals in een gesloten circuit, een systeem waaruit geen enkele vrijheid meer kan voortkomen.

In zazen is dat ook zo: om naar zazen te gaan, in een dojo of op een sesshin, moet je jezelf een aantal beperkingen opleggen, wilskracht aan de dag leggen: vroeg opstaan, op tijd naar de zazen gaan, voor de muur gaan zitten en de houding innemen. Maar zodra je op je zafu zit, kan er via het loslaten in zazen een immense vrijheid uitgedrukt worden. Je moet waakzaam blijven, erop letten dat je niet altijd dezelfde wegen opgaat, in dezelfde richting loopt, opdat de confrontatie met jezelf en het heelal – zowel in zazen als op het tekenblad – altijd nieuw blijft. Waakzaam blijven is vermijden de dingen automatisch te doen, goed observeren, en de geest en de blik van de beginner behouden. Want het zijn die geest en die blik die energie scheppen. Als ik een tekening maak, leg ik al mijn beschikbare energie op dat moment in die tekening, een energie die ik deel met wie mijn tekening zal ontvangen. Ook tijdens zazen deel ik veel energie in de dojo.

Kunst is in mijn leven een kwestie van intensiteit en noodzaak, zoals voedsel. Ik wil of kan dus niet zonder, want het leeft mijn leven

Kun je ons een idee geven van je techniek?

Mijn werk is echt begonnen op de dag dat mijn broer me Chinese penselen gaf. Je moet die recht houden, zoals bij kalligrafie. Hierdoor kun je het essentiële van een trek

weergeven, met een absolute finesse. Je kunt een beweging vatten, een houding, en er de essentie van tonen. Dat probeer

ik te doen. Van de danser van het Ballet van Vlaanderen die ik tijdens een repetitie tekende – en die een beetje op een monnik in zazen lijkt – zou je kunnen zeggen dat er een stuk van ontbreekt. Maar dit is wat mijn blik van de observatie heeft behouden: een deel van de contouren van een lichaam, dat zich van zijn contouren bevrijdt, en gesuggereerd wordt. Het is interessant om de deur open te laten.

Ik had een tekenleraar die me zei: "Als je voor een tekening tien minuten hebt, dan observeer je negen minuten en gebruik je er één om te tekenen." Van deze discipline heb ik veel geleerd. Observatie is van kapitaal belang. Later moet je leren om juiste lijnen te zetten, zonder te gommen, met één enkele trek, zeker en geconcentreerd.

Heeft deze manier van de dingen te zien een invloed gehad op je rol als dojoverantwoordelijke?

Ja. Als dojooverantwoordelijke word ik met veel mannen en vrouwen geconfronteerd, met zeer uiteenlopende persoonlijkheden en gevoeligheden. Sommigen willen met mij praten en vragen om raad, anderen niet. De deur openlaten betekent je kunnen aanpassen, tolerant zijn, kunnen luisteren op elk moment, en mededogen voelen. Maar het is ook de regels doen respecteren waardoor een dojo goed kan draaien, indien nodig de speelruimte inperken, maar zonder rigide te zijn. En ook dat op een juiste en geconcentreerde manier. Je moet verantwoordelijkheden kunnen geven en iedereen met zijn moeilijkheden en hindernissen werkelijk de ervaring laten opdoen van zijn eigen verantwoordelijkheid. Maar ook, mocht het nodig zijn, er zijn om te helpen en te behoeden tegen ontmoediging. Dat evenwicht moet je vinden, een juiste middenweg. Mijn bodhisattvanaam gaat trouwens in die richting, Jiki, energie van het mededogen.

Kun je ons in enkele woorden zeggen wat volgens jou de relatie tussen een meester en een leerling moet zijn?

Dat is een delicate vraag. Delicaat en moeilijk. De relatie tussen meester en leerling is moeilijk te definiëren en ambigu, omdat ze zowel een kwestie van individuen is, van de confrontatie van twee mensen, als iets anders, iets groters, iets dat zich op de weg opent en dat onderricht is. Ik denk dat je, om een goede relatie te hebben met een meester, dus een zuivere en echte relatie, alle bedenkingen over wat aangenaam en onaangenaam is moet laten vallen. Je moet het onderricht volgen, niet de meester. Arnaud Desjardins zegt: 'Je verandert de mensen niet.' Dat betekent dat

onze problemen uit ons komen, en dat ze niet van buiten komen. Ze worden ook alleen maar in ons opgelost, de antwoorden komen niet van buiten. Maar een goede relatie met een meester kan je daarin leiden, op efficiënte wijze. Welk belang heeft de last die je in zazen voelt, of de conflicten die we met anderen ego's hebben? Het zijn verschijnselen. Wat telt is, zoals Dogen zei, een 'vriend in het goede' vinden, iemand die er is, i shin den shin, enkel om je op de weg te zetten en naar de essentie te gaan.

Belgische Zen Vereniging
Cattoirstraat 11 - 1050 Brussel
tel & fax: 02/524.45.62
info: zen@azb.be